

Рецензія

офіційного рецензента, доктора педагогічних наук, старшого наукового співробітника

Алексєєвої Світлани Володимирівни

про дисертацію Сухомлин Оксани Андріївни

«Дидактичні засади формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії

за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки

галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

Актуальність теми дослідження. На сьогодні освітня політика України визнає необхідність створення всіх умов для формування й розвитку в працездатного населення цифрової компетентності та їхнього озброєння необхідними знаннями, вміннями і навичками, спрямованими на критичне і творче використання цифрових технологій. Це насамперед зумовлено потребою інтеграції України до світового інформаційного простору, забезпечення ефективного розвитку інформаційного суспільства, упровадження заходів щодо подолання цифрової нерівності громадян України та більш широкого застосування інформаційно-цифрових технологій у державному управлінні та суспільно-економічних відносинах (відповідно до Закону України «Про Національну програму інформатизації» (2022 р.)). Як показує практичний досвід, застосування інформаційно-комунікаційних технологій в організації освітньої діяльності надає змогу підвищити ефективність навчання, урізноманітнити форми організації, методи і прийоми навчання, залучити здобувачів освіти до активного й самостійного набуття знань, умінь і навичок, забезпечити високий науковий рівень викладання дисциплін у закладах вищої освіти. Проте, незважаючи на численні переваги впровадження інформаційно-комунікаційних і цифрових технологій в освітній процес закладів вищої освіти, існують певні проблеми, котрі

потребують невідкладного розв'язання й котрі гальмують удосконалення професійної підготовки студентів різних спеціальностей (у тому числі й філологічних). Однією з таких проблем є недостатній рівень сформованості цифрової компетентності як викладачів, так і студентів. Отже, зважаючи на важливість формування в молодого покоління цифрової компетентності як однієї з ключових компетентностей для навчання протягом життя, вважаємо дисертаційне дослідження Оксани Андріївни Сухомлин «*Дидактичні засади формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей*» актуальним і доцільним.

Наукова новизна одержаних результатів. О. А. Сухомлин уперше уточнено зміст і сутність таких основних понять дослідження, як «дидактичні умови формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей», «цифрова компетентність студентів філологічних спеціальностей», «модель дидактичної функційно-структурної системи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей»; визначено конструктивні компоненти (мотиваційно-професійний, когнітивно-діджитальний, інструментально-діджитальний та рефлексійно-діджитальний) цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей. Дисертанткою також уперше розроблено й обґрунтовано модель дидактичної функційно-структурної системи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей, котра включає чотири функційно-структурні конструктивні блоки: організаційно-методологічний, мотиваційно-професійний, когнітивно-інструментальний та рефлексійно-діджитальний. Відзначаємо також науково-педагогічні положення дидактики вищої школи, які набули *подальшого розвитку* в дисертаційній праці, щодо вдосконалення змісту і структури процесу підготовки студентів філологічних спеціальностей у контексті формування й розвитку їхньої цифрової компетентності; форми організації, методи, прийоми й засоби навчання, спрямовані на активацію процесу цілеспрямованого формування цифрової компетентності студентів

філологічних спеціальностей; теоретичні положення щодо застосування інформаційних технологій (у тому числі й цифрових) до формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей в освітньому процесі закладів вищої освіти.

Ступінь обґрунтованості використаних методів, отриманих результатів і положень дисертації. Об'єкт, предмет, мета, завдання і гіпотеза дослідження сформульовано коректно. Мета дослідження полягає в розробленні й обґрунтуванні моделі дидактичної функційно-структурної системи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей на основі створення відповідної сукупності дидактичних умов. Мета дослідження досягається шляхом реалізації наступних завдань: (1) здійснення психолого-педагогічного аналізу стану розроблення проблеми формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей на теоретико-методологічному рівні; (2) визначення сутності поняття, змісту і структури цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей; (3) виявлення сукупності дидактичних умов та визначення критеріїв, показників і рівнів сформованості цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей; (4) теоретичне обґрунтування моделі дидактичної функційно-структурної системи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей у закладах вищої освіти; (5) оцінювання результативності дослідно-експериментальної роботи щодо імплементації авторської моделі дидактичної системи в освітній процес закладів вищої освіти. Для розв'язання поставлених завдань авторкою було використано комплекс методів дослідження, зокрема, теоретичних, емпіричних, статистичних і графічних.

Дослідження проводилося впродовж 2020-2022 рр. на базі Національного університету біоресурсів і природокористування України; Карпатського університету імені Августина Волошина; Дрогобицького державного педагогічного університету ім. Івана Франка, що підтверджується відповідними довідками.

Значення одержаних результатів для науки і практики й рекомендації щодо їх можливого використання. Практична значущість дослідження полягає в розробленні й запровадженні в освітній процес Національного університету біоресурсів і природокористування України, Карпатського університету імені Августина Волошина, Дрогобицького державного педагогічного університету ім. Івана Франка моделі дидактичної функційно-структурної системи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей. Практична цінність одержаних Оксаною Андріївною Сухомлин результатів полягає в тому, що обґрунтовані нею форми організації, технології, методи, прийоми і засоби навчання, а також теоретичні висновки можуть бути використані під час формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей у закладах вищої освіти.

Матеріали дослідження можуть бути використані під час розроблення освітніх програм, підручників і навчальних посібників, методичних матеріалів для очної, заочної та дистанційної форм навчання задля вдосконалення професійної підготовки студентів філологічних спеціальностей у контексті формування й розвитку цифрової компетентності.

Оцінка змісту та завершеності дисертації. Структура дисертаційної праці О. А. Сухомлин «*Дидактичні засади формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей*» відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» і містить всі необхідні структурні елементи, зокрема, анотації українською й англійською мовами, вступ, основну частину (у вигляді трьох розділів), висновки до розділів, загальні висновки, список використаних джерел.

У вступі дисертантка обґрунтовує актуальність і своєчасність проблеми формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей. Відповідно до проблеми дослідження О. А. Сухомлин сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет і гіпотезу. Авторкою також

подано інформацію щодо наукової новизни, практичної значущості дослідження, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

У першому розділі *«Теоретичні основи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей»* авторкою уточнено сутність поняття «цифрова компетентність як одна з ключових компетентностей для навчання протягом життя», розроблено й обґрунтовано структуру цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей, визначено змістове наповнення кожного компонента структури цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей. У підрозділі 1.1 *«Роль і місце інформаційних технологій у вищій школі»* авторка переконливо доводить, що формування цифрової компетентності в студентів філологічних спеціальностей зокрема зумовлена потребою відповідати на виклики сьогодення, які пов'язані з розвитком інформаційних технологій (у тому числі й цифрових) та їх усеохоплювальним впливом на всі сфери життя людини в сучасному глобалізованому суспільстві. Проте, попри стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та наявні переваги їхнього використання в організації освітньої діяльності, професійна підготовка студентів філологічних спеціальностей не є досконалою й не забезпечує формування в них високого рівня цифрової компетентності. Дисертанткою також уточнено сутність таких понять, як «інформаційне суспільство», «інформатизація освіти» та «цифровізація освіти» та «інформаційні технології» та «цифрові технології».

Особливо цінним убачається другий розділ *«Обґрунтування моделі дидактичної функційно-структурної системи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей»*, який присвячено визначенню сукупності дидактичних умов формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей, а також розробленню й обґрунтуванню моделі дидактичної функційно-структурної системи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей. Закцентуємо увагу на визначену сукупність дидактичних

подано інформацію щодо наукової новизни, практичної значущості дослідження, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

У першому розділі *«Теоретичні основи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей»* авторкою уточнено сутність поняття «цифрова компетентність як одна з ключових компетентностей для навчання протягом життя», розроблено й обґрунтовано структуру цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей, визначено змістове наповнення кожного компонента структури цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей. У підрозділі 1.1 *«Роль і місце інформаційних технологій у вищій школі»* авторка переконливо доводить, що формування цифрової компетентності в студентів філологічних спеціальностей зокрема зумовлена потребою відповідати на виклики сьогодення, які пов'язані з розвитком інформаційних технологій (у тому числі й цифрових) та їх усеохоплювальним впливом на всі сфери життя людини в сучасному глобалізованому суспільстві. Проте, попри стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та наявні переваги їхнього використання в організації освітньої діяльності, професійна підготовка студентів філологічних спеціальностей не є досконалою й не забезпечує формування в них високого рівня цифрової компетентності. Дисертанткою також уточнено сутність таких понять, як «інформаційне суспільство», «інформатизація освіти» та «цифровізація освіти» та «інформаційні технології» та «цифрові технології».

Особливо цінним убачається другий розділ *«Обґрунтування моделі дидактичної функційно-структурної системи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей»*, який присвячено визначенню сукупності дидактичних умов формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей, а також розробленню й обґрунтуванню моделі дидактичної функційно-структурної системи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей. Закцентуємо увагу на визначену сукупність дидактичних

умов, які покладені в основу авторської моделі. Так, О. А. Сухомлин виокремлює провідну дидактичну умову – створення психолого-дидактичного ІТ-середовища професійної підготовки студентів філологічних спеціальностей на засадах контамінації провідних положень особистісного, діяльнісного та компетентнісного підходів, а також супідрядні дидактичні умови – (1) активація ціннісно-професійної основи формування інтегральної, загальних і предметних компетентностей майбутніх філологів; (2) інформаційна детермінація змісту професійної філологічної підготовки через застосування інноваційних інтерактивних форм організації, технологій, методів і засобів навчання в процесі фахової підготовки студентів філологічних спеціальностей; (3) забезпечення рефлексії здатності і готовності використання константно оновлюваних ІКТ у професійно-філологічній діяльності (с. 105-106).

У третьому розділі «Дослідно-експериментальна апробація авторської моделі формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей» здійснено апробацію дієвості розробленої моделі дидактичної функційно-структурної системи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей. Дослідно-експериментальна апробація була проведена в три етапи, кожен з яких було спрямовано на досягнення чітко поставлених завдань. Заслуговує на позитивну оцінку коректне планування констатувального, формувального і контрольного етапів педагогічного експерименту. У підрозділі 3.2 «Організація експериментального дослідження» О. А. Сухомлин визначено рівні, критерії та показники сформованості цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей. Серед критеріїв дисертантка виокремлює мотиваційно-професійний, когнітивно-діджитальний, інструментально-діджитальний та рефлексійно-діджитальний. Схвальної оцінки заслуговує проведення пілотного дослідження, мета якого полягала в аналізі освітнього процесу зазначених закладів вищої освіти, проведенні опитувань і співбесід з учасниками освітнього процесу (студенти

педагогічних, гуманітарних і філологічних спеціальностей, педагогічні і науково-педагогічні працівники) задля обґрунтування доцільності проведення дослідження щодо формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей, а також безпосередньому спостереженні за освітньою діяльністю студентів філологічних спеціальностей.

Загальні висновки, які відповідають меті й поставленим завданням, узагальнюють зміст дисертаційної праці Оксани Андріївни Сухомлин щодо формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей.

Маємо зазначити, що проведене О. А. Сухомлин дослідження сприяє вдосконаленню професійної підготовки студентів філологічних спеціальностей, оскільки є вагомим внеском у розв'язання зазначених нею суперечностей між (1) сучасними вимогами до організації освітнього процесу студентів філологічних спеціальностей, задекларованими на державному рівні, та недостатньою обґрунтованістю концептуальних, дидактичних і методичних основ формування цифрової компетентності здобувачів освіти; (2) потребами суспільства в майбутніх фахівцях філологічної галузі з високим рівнем сформованості цифрової компетентності та реальним станом підготовки студентів філологічних спеціальностей; (3) дидактичним потенціалом сучасної освіти щодо формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей в освітньому середовищі та відсутністю визначених обґрунтованих дидактичних умов, створення яких сприятиме ефективності реалізації цього процесу.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях. За результатами дослідження авторкою опубліковано 10 наукових праць (з них 9 – одноосібні), а саме: розділ у колективній монографії – 1; статті у фахових виданнях України – 3; статті у виданнях, які індексуються в міжнародній наукометричній базі Index Copernicus – 2; наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів

дисертації – 4. Зазначимо, що основні результати дослідження було оприлюднено під час виступів на науково-практичних конференціях міжнародного рівня, зокрема, «Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта – 2021: інновації в освіті в контексті європеїзації та глобалізації» (Київ, 2018); “Topical issues of modern science, society and education” (Харків, 2021); “Innovations and prospects of world science”(Ванкувер, 2021); “Priority directions of science and technology development”(Київ, 2021).

У публікації «Розвиток цифрової компетентності філологів: виклики сучасності», яку було підготовлено спільно зі співавтором (О. В. Малихін), особистий внесок дисертантки полягає в конкретизації сучасних викликів, пов'язаних з розвитком цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей.

Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності. Під час аналізу тексту дисертаційної праці не було виявлено порушень академічної доброчесності, відсутнє використання текстових запозичень без відповідних покликань на джерело інформації.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту й оформлення дисертаційної праці. Незважаючи на загальну позитивну оцінку дисертаційної праці Оксани Андріївни Сухомлин, зацентруємо увагу на низці дискусійних питань:

1. У підрозділі 2.1 «Визначення сукупності дидактичних умов формування досліджуваного феномену» варто було б прописати доцільність визначення провідної дидактичної умови, а також трьох супідрядних дидактичних умов, що разом поєднуються як сукупність дидактичних умов формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей.

2. У межах розділу 2 «Обґрунтування моделі дидактичної функційно-структурної системи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей» авторці варто було б пояснити доцільність розроблення й обґрунтування саме такої моделі, яку вона презентує, оскільки

вважаємо, що дидактична категорія «модель дидактичної функційно-структурної системи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей» є занадто комплікативним поняттям для сприйняття та усвідомлення.

3. Заслуговує на схвалення формулювання визначення сутнісного розуміння дидактичного феномену «модель дидактичної функційно-структурної системи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей». Одночасно слід зазначити, що воно є занадто загальним і подекуди не одразу зрозумілим з позицій проєктування на практику впровадження.

4. Визначення діагностувального інструментарію для вимірювання рівня сформованості цифрової компетентності загалом та кожного окремого компонента зокрема передбачає вивчення специфіки формувальних і розвивальних процесів, які в своїй сукупності забезпечують об'єктивність оцінювання рівня сформованості кожного окремого компонента досліджуваного дидактичного феномена. Отже, варто було б пояснити більш детально, чому саме ті чи інші діагностувальні методики та засоби було визначено для вимірювання кожного окремого компонента цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей.

Проте ці зауваження не зменшують теоретичної та практичної значущості результатів проведеного дисертанткою наукового пошуку. Отже, можемо констатувати, що проведене дослідження досягло своєї мети, усі висунуті завдання було виконано. Загальні висновки до наукової роботи відповідають змісту і поставленим завданням, є логічно обґрунтованими, відображають результати проведеного експерименту.

Загальний висновок. Дисертаційна праця Оксани Андріївни Сухомлин «Дидактичні засади формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей» є самостійним, завершеним науковим дослідженням. За актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю одержаних результатів представлена

дисертаційна праця Оксани Андріївни Сухомлин «Дидактичні засади формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей» відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», а також постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а О. А. Сухомлин заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

Офіційний рецензент:

доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, головний науковий співробітник відділу дидактики Інституту педагогіки НАПН України

Світлана АЛЕКСЕЄВА

Підпис Світлани АЛЕКСЕЄВОЇ засвідчую

С. Алексеевой

[Handwritten signature]

13.10.2023р